

Από την «Πολιτισμική» (CQ) στη «Διαπολιτισμική» (ICI) Νοημοσύνη

Σπύρος Αραβανής

Εισαγωγή

Το ζήτημα της «νοημοσύνης», από τον προσδιορισμό της έννοιας και τον τρόπο μέτρησής της (Τεστ Νοημοσύνης) έως την εφαρμογή της στα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, απασχόλησε και συνεχίζει να απασχολεί τους ερευνητές. Από τη θεωρία του Esquirol (1883) ο οποίος πρώτος επιχείρησε να διαχωρίσει τη διανοητική καθυστέρηση από τη συναισθηματική διαταραχή (Kaufman, 2000: 7-8) μέχρι τον Gardner και τη γνωστή του θεωρία περί της «Πολλαπλής Νοημοσύνης» (Gardner, 2000) οι έρευνες και οι συζητήσεις ήταν πολλές και ποικίλες (ενδεικτικά οι θεωρίες των Binet (1903), Thurstone (1938), Guilford (1967), Goleman (1996) κ.ά.) (Μαρκάκη, 2010: 8-14). Στην παρούσα εργασία θα επιχειρήσουμε να αναφερθούμε στα βασικά χαρακτηριστικά της θεωρίας της «Πολιτισμικής Νοημοσύνης» (Cultural Intelligence) [CQ] όπως αυτή διατυπώθηκε αρχικά από τον Christopher Earley και τη Soon Ang, στο βιβλίο τους, «Cultural Intelligence: Individual Interactions Across Cultures», Stanford University Press, 2003, καθώς και την υπό ανάπτυξη θεωρία της «Διαπολιτισμικής Νοημοσύνης» (Intercultural Intelligence) [ICI] με βάση τις πρόσφατες διεθνείς έρευνες που προέκυψαν από τις σύγχρονες ανάγκες, δηλαδή τις νέες πολυπολιτισμικές συνθήκες.

1. «Νοημοσύνη» - «Πολιτισμός»

Οι περισσότεροι ορισμοί για τη «νοημοσύνη» (2) υπάγονται σε δυο κατηγορίες: α) ως η ικανότητα προσαρμογής του ατόμου στο περιβάλλον β) ως η γενική και περίπλοκη λειτουργία η οποία σχετίζεται με τη συνολική ανάπτυξη του ψυχοσωματικού μηχανισμού του ατόμου έπειτα από την επίδραση πολιτιστικών, φυσικών και κοινωνικών παραγόντων.

Για αυτή τη σχέση «νοημοσύνης» - «πολιτισμού» (με την ευρύτερη έννοια συμπεριλαμβανοντας και τη γλώσσα) έχουν διατυπωθεί τρεις απόψεις (Sternberg, 2004: 325-338):

Η πρώτη άποψη ονομάζεται «**σχετικιστική**» (Berry, 1974) και συνοπτικά πρεσβεύει ότι η νοημοσύνη συνδέεται άρρηκτα με τον εκάστοτε πολιτισμό άρα δεν μας επιτρέπεται η σύγκριση της νοημοσύνης διαφορετικών πο-

λιτισμών. Με άλλα λόγια, το περιβάλλον του κάθε πολιτισμού δημιουργεί και το δικό του τύπο νοημοσύνης, συνεπώς, οποιαδήποτε απόπειρα σύνδεσης μεταξύ της νοημοσύνης που πηγάζει από δυο διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα είναι ατυχής. Ανεξάρτητα πάντως αν υπάρχουν ιστορικά παραδείγματα που επικυρώνουν αυτήν την άποψη (βλ. διαφορές δυτικών και ανατολικών πολιτισμών) η άποψη αυτή σήμερα δεν θεωρείται έγκυρη καθώς πολυάριθμες έρευνες σε διαφόρους πολιτισμούς έχουν αποδείξει την έλλειψη απόλυτης συνάφειας «νοημοσύνης» - «πολιτισμού» ακόμη και σε άτομα που ανήκουν στα ίδια πολιτισμικά περιβάλλοντα.

Η δεύτερη άποψη, η **«απολυτοκρατική»**, θεωρεί ότι «οι γνωστικές διαδικασίες είναι κοινές μεταξύ των πολιτισμών και δίνει έμφαση στην ανεξάρτηση φύση των γνωστικών διεργασιών και των βασικών διανοητικών ενεργειών». Δηλαδή, υποστηρίζουν μεν την καθολική ισχύ των γνωστικών διεργασιών, αποδίδουν όμως τις διαφοροποιήσεις που μπορούν να υπάρξουν στον παράγοντα «φυλή», ο επονομαζόμενος «γενικός ή g παράγοντας» (Jensen, 2003: 107-121, Fagan & Holland, 2007: 319-334). Στον τομέα της εκπαίδευσης θεωρείται, πλέον, επιστημονικώς λανθασμένη η άποψη ότι η νοημοσύνη συνδέεται με τη φυλετική καταγωγή των μαθητών. Αντίθετα η σύγχρονη ψυχολογία τονίζει ότι η νοημοσύνη εξαρτάται από τη δυναμική και συνεχή αλληλεπίδραση κληρονομικότητας και περιβάλλοντος, συμπεριλαμβάνοντας στην έννοια του περιβάλλοντος τόσο τους προγεννητικούς όσο και τους επίκτητους παράγοντες (Κακαβούλης, 1997: 123-126).

Η τρίτη άποψη, η **«οικουμενική»**, υπερασπίζεται και αυτή την καθολικότητα των γνωστικών διεργασιών αποδέχεται όμως τις διαφορετικές εκδοχές των νοητικών διεργασιών που μπορούν να υπάρξουν μεταξύ διαφορετικών πολιτισμών. Ο πολιτισμός καθορίζει το γενικό πλαίσιο των γνωστικών λειτουργιών και είναι αυτός που υποδεικνύει το πώς, το πότε και τον τρόπο με τον οποίο διδάσκονται τα άτομα. (Van de Vijver, 2004: 299-306).

Ποια είναι όμως τα προβλήματα που προκύπτουν από τις τρεις αυτές απόψεις; Κατ' αρχάς και οι τρεις περιορίζουν τη νοημοσύνη στον τομέα των γνωστικών και νοητικών διεργασιών ενώ οι σύγχρονες έρευνες τονίζουν πως η νοημοσύνη είναι κάτι περισσότερο από μια νοητική ικανότητα. Επίσης, διαπιστώθηκε, ότι «η έννοια της «Διαπροσωπικής Νοημοσύνης» (Gardner, 1993), της «Συναισθηματικής Νοημοσύνης» (Goleman, 1955, Salovey & Mayer, 1990) και της «Κοινωνικής Νοημοσύνης» (Cantor και Kihlstrom, 1985) «αν και αναδεικνύουν τη σχέση της «νοημοσύνης» με τον «πολιτισμό» η οποία οδηγεί σε ατομικές σκέψεις και κοινωνικές συμπεριφορές, ωστόσο δεν καλύπτουν την περίπτωση του διαφορετικού πολιτισμικού κεφαλαίου των ατόμων» (Van Dyne, Ang & Koh, 2008: 16). Τέλος, με τις υπάρχουσες θεωρίες δεν ήταν εύκολο να απαντηθεί το ερώτημα «γιατί άλλα

άτομα είναι πιο αποτελεσματικά σε σχέση με κάποια άλλα όταν βρίσκονται ενώπιον νέων πολιτισμικών συνθηκών;» (Ang & Van Dyne κ.ά., 2007: 336).

2. «Πολιτισμική νοημοσύνη» (CQ): Ορισμός, Χαρακτηριστικά, Διαστάσεις

Πρώτοι οι Earley και Ang έθεσαν το ζήτημα της «Πολιτισμικής Νοημοσύνης» ως μια πολυδιάστατη έννοια η οποία περιλαμβάνει μεταγνωστικές και γνωστικές διαστάσεις καθώς και διαστάσεις κινήτρων και συμπεριφοράς σε διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Ορίζουν την «Πολιτισμική Νοημοσύνη» ως «την ικανότητα του ατόμου να λειτουργεί αποτελεσματικά σε καταστάσεις που χαρακτηρίζονται από πολιτισμική ποικιλομορφία» (Ang and Van Dyne, 2003: 16). «Κατά τους Offerman και Phan είναι "η αποτελεσματική ικανότητα προσαρμογής σε περιβάλλοντα όπου τα άτομα φέρουν ένα διαφορετικό προγραμματισμό" ή σύμφωνα με τους Rockstuhl, Hong, Ng, Ang και Chin είναι "η αντίληψη των πολιτισμικών διαφορών και η ικανότητα γεφύρωσής τους, κάτι που αποτελεί βασική προϋπόθεση για αποτελεσματικές διαπολιτισμικές διαδράσεις"». (Ann Smith, 2012: 28).

Η CQ συνεπώς διαφέρει από άλλους τύπους νοημοσύνης, όπως είναι το IQ («Διανοητική Νοημοσύνη») και το EQ («Συναισθηματική Νοημοσύνη»), επειδή εστιάζει στις διαδράσεις που δημιουργούνται μέσα σε πολιτισμικά διαφοροποιημένα περιβάλλοντα.

Τα βασικά χαρακτηριστικά της, όπως αναγράφονται και στην επίσημη ιστοσελίδα του «Κέντρου Πολιτισμικής Νοημοσύνης» (The Cultural Intelligence Center), είναι τα εξής:

- Είναι μια ατομική ικανότητα. Αυτό σημαίνει ότι δεν είναι μόνο μία πτυχή της προσωπικότητας ή ένα ατομικό ενδιαφέρον. Πρόκειται για ένα σύνολο δυνατοτήτων που οδηγεί σε συγκεκριμένα οφέλη όπως η λήψη αποφάσεων, η αποδοτικότητα και η προσαρμογή σε διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα.
- Είναι μια εν δυνάμει κατάσταση που μοιάζει με δυνατότητα. Αυτό σημαίνει ότι δεν είναι εκ των προτέρων καθορισμένη, αλλά αλλάζει με βάση τις αλληλεπιδράσεις, τις προσπάθειες των ανθρώπων και τις εμπειρίες και αναλόγως ενδυναμώνεται.
- Δεν αφορά ένα συγκεκριμένο πολιτισμό. Επικεντρώνεται στη γενικότερη ικανότητα να λειτουργήσει το άτομο αποτελεσματικά σε πολιτισμικά διαφορετικές καταστάσεις.

Οι Earley και Ang προσδίδουν στην «Πολιτισμική Νοημοσύνη» τέσσερις διαστάσεις:

Α) Μεταγνωστική: το πώς τα άτομα αποκτούν και αντιλαμβάνονται την πολιτισμική γνώση, δηλαδή, τον τρόπο διανοητικής αντίδρασης των ατόμων μέσα σε νέα πολιτισμικά περιβάλλοντα. Αυτή η διάσταση χωρίζεται σε δύο κατηγορίες: τη *μεταγνωστική γνώση* (το πώς διαχειρίζεται κανείς την αποκτημένη μέσα σε ποικίλες συνθήκες γνώση) και τη *μεταγνωστική εμπειρία* (το πώς ενσωματώνει το άτομο την αποκτημένη γνώση ως οδηγό για μελλοντικές διαδραστικές σχέσεις). Άτομα που έχουν υψηλό δείκτη σε αυτή τη διάσταση έχουν καλύτερη συνείδηση της δικής τους πολιτισμικής γνώσης, μπορούν να την ελέγχουν και να την προσαρμόζουν με βάση τις συνθήκες.

Β) Γνωστική: η απόκτηση της γνώσης και των δομών της μέσα σε πολιτισμικά περιβάλλοντα, δηλαδή το ατομικό επίπεδο πολιτισμικής γνώσης μέσω της εκπαιδευτικής και προσωπικής εμπειρίας. Με τη γνώση άλλων πολιτισμικών περιοχών ενδυναμώνεται και η ατομική «Πολιτισμική Νοημοσύνη», με άλλα λόγια, όσο καλύτερα ενημερωμένο είναι το άτομο για το κοινωνικο-οικονομικό και πολιτισμικό σύστημα στο νέο περιβάλλον όπου βρίσκεται, έχει δηλαδή, υψηλό βαθμό γνώσης, τόσο μπορεί καλύτερα να εντοπίζει τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ των πολιτισμών και να επιτυγχάνει καλύτερη προσαρμογή στα καινούρια δεδομένα.

Γ) Κίνητρα: η παρωθητική διανοητική ικανότητα των ατόμων προς την δράση, δηλαδή, ο βαθμός επιθυμίας δραστηριοποίησης μέσα σε καινούριες πολιτισμικές συνθήκες. Ανάλογα, επομένως, της ατομικής διάθεσης και της παροχής κινήτρων από το περιβάλλον διαφοροποιείται και η δραστηριοποίηση του ατόμου. Άτομα με υψηλό βαθμό επιθυμίας δραστηριοποίησης παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά (επαγγελματικής και εκπαιδευτικής) επιτυχίας καθώς και υψηλότερους δείκτες αυτο-εκτίμησης.

Δ) Συμπεριφορά: η πρακτική ικανότητα των ατόμων, η λεκτική, δηλαδή, και μη λεκτική συμπεριφορά που επιδεικνύει το άτομο όταν βρεθεί σε καινοφανή πολιτισμικά περιβάλλοντα. Άτομα με υψηλό βαθμό σε αυτή τη διάσταση έχουν αναπτύξει ένα μεγάλο ρεπερτόριο από συμπεριφορές (λέξεις, χειρονομίες, τόνος φωνής, κινήσεις προσώπου κ.ά.) και έτσι προσαρμόζονται καλύτερα στις νέες πολιτισμικές συνθήκες.

3. «Κλίμακα Πολιτισμικής Νοημοσύνης» (CQS Cultural Intelligence Scale)

Η ικανότητα του ατόμου να λειτουργήσει μέσα σε καινούριες πολιτισμικές καταστάσεις εξαρτάται από το βαθμό που έχει τις τέσσερις αυτές διαστάσεις

της «Πολιτισμικής Νοημοσύνης» ή σε πιο πρακτικό επίπεδο, το βαθμό που έχει συγκεντρώσει στην κλίμακα της CQ.

Η Κλίμακα αυτή δημιουργήθηκε από μια πλειάδα ερευνητών ενός Πανεπιστημίου (Nanyang) και ενός Εκπαιδευτικού Κέντρου (Center of Creative Leadership) της Σιγκαπούρης καθώς και ενός Πανεπιστημίου της Αμερικής (Michigan) (Van Dyne, Ang and Koh, 2008). Οι ερευνητές βασίστηκαν πάνω σε πολλές και ποικίλες θεωρίες (μεταγνωστική, μάθησης, ψυχολογίας, διαπολιτισμικής επικοινωνίας κ.ά.).

Αποτελείται από 20 διερευνητικά ερωτήματα και η κλίμακα αξιολόγησης είναι από το 1 (πάρα πολύ αρνητικός) μέχρι το 7 (πάρα πολύ θετικός). Τα ερωτήματα είναι διηρημένα με βάση τις τέσσερις διαστάσεις που έχουν αναφερθεί και είναι δυνατόν να απαντηθούν -μιλώντας σε εκπαιδευτικά πλαίσια- τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από τους μαθητές και τους γονείς τους. Τα ερωτήματα είναι τα ακόλουθα:

Μεταγνωστική

1. Έχω επίγνωση της πολιτισμικής γνώσης που χρησιμοποιώ όταν έρχομαι σε επικοινωνία με άτομα από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα.
2. Μπορώ να προσαρμόσω τη πολιτισμική μου γνώση καθώς έρχομαι σε επαφή με άτομα από ένα πολιτισμικό περιβάλλον που δεν μου είναι οικείο.
3. Έχω επίγνωση της πολιτισμικής γνώσης που χρειάζεται σε μια διαπολιτισμική επικοινωνία.
4. Μπορώ να ελέγξω με ακρίβεια τις πολιτισμικές μου γνώσεις καθώς έρχομαι σε επαφή με ανθρώπους από διαφορετικό πολιτισμό.

Γνωστική

1. Γνωρίζω ότι το Νομικό και Οικονομικό Σύστημα των άλλων πολιτισμών.
2. Γνωρίζω τους κανόνες (π.χ. λεξιλόγιο, γραμματική) και άλλων γλωσσών.
3. Γνωρίζω τις πολιτισμικές αξίες και τις θρησκευτικές πεποιθήσεις των άλλων πολιτισμών.
4. Γνωρίζω την εθιμοτυπική παράδοση του γάμου των άλλων πολιτισμών.
5. Γνωρίζω τις Τέχνες των άλλων πολιτισμών.
6. Γνωρίζω τους κανόνες για τον τρόπο έκφρασης της μη-λεκτικής συμπεριφοράς σε άλλους πολιτισμούς.

Κίνητρα

1. Απολαμβάνω τη συναναστροφή με ανθρώπους από διαφορετικούς πολιτισμούς.
2. Είμαι βέβαιος ότι μπορώ να συναναστρέφομαι με τους γηγενείς σε έναν πολιτισμό στον οποίο δεν είμαι εξοικωμένος.
3. Είμαι σίγουρος ότι μπορώ να ελέγξω το άγχος της προσαρμογής σε έναν πολιτισμό που μου είναι νέος.
4. Μου αρέσει που ζω σε πολιτισμούς που δεν μου είναι οικείοι.
5. Είμαι βέβαιος ότι μπορώ να συνηθίσω τις νέες συνθήκες ζωής ως προς τον τρόπο αγοράς προϊόντων σε έναν διαφορετικό πολιτισμό.

Συμπεριφορά

1. Μπορώ να προσαρμόζω τη λεκτική μου συμπεριφορά (π.χ. προφορά, τόνος φωνής) στις εκάστοτε διαπολιτισμικές συνθήκες επικοινωνίας.
2. Μπορώ να προσαρμόζω την παύση και τη σιωπή στις εκάστοτε διαπολιτισμικές συνθήκες επικοινωνίας.
3. Μπορώ να προσαρμόζω τον τρόπο της ομιλίας μου στις εκάστοτε διαπολιτισμικές συνθήκες επικοινωνίας.
4. Μπορώ να προσαρμόζω τη μη-λεκτική συμπεριφορά μου στις εκάστοτε διαπολιτισμικές συνθήκες επικοινωνίας.
5. Μπορώ να προσαρμόζω τις εκφράσεις του προσώπου μου στις εκάστοτε διαπολιτισμικές συνθήκες επικοινωνίας.

4. Από την «Πολιτισμική» στη «Διαπολιτισμική» Νοημοσύνη

Η αξιολόγηση των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία (πρωτίστως μαθητών και εκπαιδευτικών και ακολούθως των γονιών) μέσω της CQ έχει μελετηθεί τα τελευταία χρόνια σε διάφορες έρευνες και επιστημονικά άρθρα (βλ. ενδεικτικά εργασίες των Ann Smith, Goh., McRae, Rammis & Krastina, Luke κ.ά.) (3). Καθώς ξεπερνά τα όρια μιας μέτρησης περιορισμένου πλαισίου το οποίο συνήθως στηρίζεται στην αξιολόγηση της γνώσης των μαθητών στερώντας τους έτσι τη δυνατότητα να παρουσιάσουν μια γενικότερη εικόνα του εαυτού τους, φέρνει επιτυχή εκπαιδευτικά αποτελέσματα. Επιπλέον η φύση των ερωτήσεων παρέχει την ασφάλεια της καθολικότητας, της εφαρμογής τους, δηλαδή σε οποιοδήποτε πολιτισμικό περιβάλλον, ξεπερνώντας έτσι τα πολλά και ποικίλως διατυπωμένα προβλήματα που θέτει η συνάφεια των τεστ με πολιτισμικούς παράγοντες. Οι αρμόδιοι εκπαιδευτικοί φορείς και οι εκπαιδευτικοί έχουν τη δυνατότητα με βάση τα

αποτελέσματα των μετρήσεων να αυτοαξιολογηθούν, να αξιολογήσουν τους μαθητές, να σκιαγραφήσουν το προφίλ τους και να σχεδιάσουν τις κινήσεις τους. Το ερώτημα όμως που τίθεται είναι αν ο όρος «πολιτισμική νοημοσύνη» και η πρακτική εφαρμογή του καλύπτει πλήρως τις ανάγκες της διαπολιτισμικής επικοινωνίας με άλλα λόγια αν φέρει όλους τους εκπαιδευτικά εμπλεκόμενους φορείς σε μια κατάσταση πραγματικής αλληλοαποδοχής, συνεργασίας και αλληλοκατανόησης ή μένει μόνο στο στάδιο της αναγνώρισης και αποδοχής και κυρίως της ομαλούς προσαρμογής και ενσωμάτωσής.

Τα τελευταία χρόνια έχουν αρχίσει οι πρώτες θεωρίες και έρευνες που εμφανίζουν ως αντικείμενο μελέτης τους τον όρο «Διαπολιτισμική Νοημοσύνη» (ICI). Οι έρευνες όμως αυτές εστιάζουν, όπως και πολλές από τις έρευνες της «Πολιτισμικής Νοημοσύνης», στην εφαρμογή της θεωρίας σε επαγγελματικά περιβάλλοντα, δηλαδή, σε εργασιακές καταστάσεις που δημιουργούνται με τις μετακινήσεις των πληθυσμών σε άλλες χώρες και προτείνονται ως λύσεις στη εργασιακή διαχείριση του πολυπολιτισμικού ανθρώπινου δυναμικού. Ο ορισμός των Earley και Ang για την «Πολιτισμική Νοημοσύνη» ως «η ικανότητα του ατόμου να λειτουργεί αποτελεσματικά σε καταστάσεις που χαρακτηρίζονται από πολιτισμική ποικιλομορφία» δείχνει ότι η θεωρία αυτή αποβλέπει κυρίως σε μια πιο μονοδιάσταση πλευρά της επικοινωνίας, αυτή της ατομικής προσαρμογής στα νέα δεδομένα και δεν εξετάζει τους τρόπους που η επικοινωνία μπορεί να είναι αμφίδρομη, δηλαδή, μεταξύ των γηγενών και των αλλοδαπών. Είναι σχεδιασμένη κυρίως για τα άτομα που εισέρχονται σε ένα νέο πολιτισμικό πλαίσιο και όχι για τις διαδράσεις τους με τα άτομα που ανήκουν ήδη σε αυτό το πλαίσιο, τουλάχιστον στο επίπεδο της πρώτης επαφής και όχι των θετικών συνεπειών που μπορεί να έχει (δηλαδή της αποδοτικής επικοινωνίας) από την επιτυχημένη προσαρμογή τους.

Επιπλέον δεν φαίνεται να εξετάζει τον πολιτισμό ως μια δυναμική κατάσταση, με άλλα λόγια, την ύπαρξη των νέων πολιτισμικών χαρακτηριστικών, την πρόσμιξη τους και την δημιουργία ενός νέου κοινού πολιτισμικού πλαισίου στο οποίο ενυπάρχουν οι διαφορετικές πολιτισμικές συνιστώσες. Θέτει το άτομο απέναντι στον πολιτισμό που βρίσκει ως μια παγιωμένη κουλτούρα και όχι στον πολιτισμό που δημιουργείται από τη συνεύρεση ως μια εξελικτική διαδικασία. Μένει στην αναγνώριση των ομοιοτήτων και των διαφορών μεταξύ των πολιτισμών (κυρίως μέσω της δεύτερης διάστασης, της γνωστικής) χωρίς να εκμεταλλεύεται το αποτέλεσμα αυτών των ομοιοτήτων και διαφορών και πάνω σε αυτό να οικοδομεί τις έρευνες. Συνεπώς το θέμα κατά την άποψή μας δεν είναι το άτομο να αναγνωρίσει τον πολιτισμό του άλλου και να τοποθετηθεί απέναντί του, αλλά να υπάρξει

αυτή η «διαπολιτισμική» νοημοσύνη, η ικανότητα του ατόμου όχι μόνο «να λειτουργεί αποτελεσματικά» αλλά να συλλειτουργεί αποτελεσματικά σε κατστάσεις που χαρακτηρίζονται από πολιτισμική ποικιλομορφία.

Ενδεικτικά θα αναφερθούμε σε δυο Προγράμματα τα οποία ασχολούνται με τη «Διαπολιτισμική Νοημοσύνη». Το πρώτο Πρόγραμμα είναι το «Διαπολιτισμικό Μοντέλο Νοημοσύνης» (The ICIQ Model) όπως περιγράφεται στην επίσημη διαδικτυακή σελίδα του Intercultural Group, δηλαδή, ενός Κέντρου στη Νότια Καρολίνα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, το οποίο προσφέρει οδηγίες ως προς την καλύτερη επαγγελματική δραστηριοποίηση μέσα σε πολυπολιτισμικές συνθήκες, στα πλαίσια της παγκόσμιας οικονομίας (εμπνευστής του ο Ιταλός Paolo Nagari). Βασίζει την προσέγγισή του όχι απλά σε έναν διάλογο με τις πολιτισμικές διαφορές, αλλά στην ενδυνάμωσή τους με απώτερο στόχο τη συνεργασία και την ενίσχυση της απόδοσης μέσω των ομοιοτήτων των πολιτισμών. Επιδίωξη με άλλα λόγια, είναι η γεφύρωση του χάσματος και η οικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης και συνεργασίας και με βάση αυτό έχει αναλάβει διάφορα projects για διεθνείς οργανισμούς οι οποίοι στελεχώνονται από άτομα διαφορετικής πολιτισμικής καταγωγής παρέχοντας παράλληλα μεθοδολογικούς τρόπους οι οποίοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν από «μαθητές μέχρι μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες».

Στην ίδια κατεύθυνση, της εξέτασης, δηλαδή, της διαπολιτισμικής δυναμικής κυρίως στο εργασιακό περιβάλλον, δραστηριοποιείται διεθνώς και μια συμβουλευτική εταιρεία: «The Cultural Mapping Assessment». Μέσω ενός ερωτηματολογίου αποτελούμενο από 72 ερωτήσεις ερευνά τις διαστάσεις του πολιτισμού σε σχέση με τη συμπεριφορά έχοντας ως βάση τη θεωρία του Gardner («Πολλαπλή Νοημοσύνη») και τη θεωρία του Goleman περι «Συναισθηματικής Νοημοσύνης». Ορίζει τη «Διαπολιτισμική Νοημοσύνη» ως «ένα συνδυασμό γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων που επιτρέπει στα άτομα να εκτιμήσουν με ακρίβεια, με σύνεση, να αναλάβουν δράση, να αλληλεπιδρούν αποτελεσματικά και έτσι να διαχειρίζονται με επιτυχία το έργο και την ομάδα τους σε διαπολιτισμικά περιβάλλοντα» (<http://knowledgeworkx.com>).

Και τα δύο αυτά Προγράμματα, όπως είπαμε, εστιάζουν στις πρακτικές και θεωρητικές συμβουλές ως προς τα οφέλη της καλλιέργειας της διαπολιτισμικής νοημοσύνης, της ενσυναίσθησης και της αλληλοσυνύπαρξης των ανθρώπων. Δεν ειδικεύονται στον εκπαιδευτικό τομέα παρ' όλα αυτά αποτελούν έναν καλό οδηγό ώστε το μοντέλο, που εφαρμόζουν σε επαγγελματικό επίπεδο, υπό τις κατάλληλες τροποποιήσεις, να μπορέσει να εφαρμοστεί και σε έναν εκπαιδευτικό χώρο.

5. Επίλογος

Σε ένα πολυπολιτισμικό, πλέον, κόσμο η πολιτισμική προέλευση και ταυτόχρονα η πολιτισμική αλληλεπίδραση αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες επιτυχίας και αρμονικής συνύπαρξης των ατόμων είτε αυτά δραστηριοποιούνται μέσα σε μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες είτε σε μια πολυφυλετική τάξη. Η καλλιέργεια της πολιτισμικής και διαπολιτισμικής νοημοσύνης των ατόμων μπορεί να αποτελέσει σημαντική βοήθεια για την καλύτερη επικοινωνία και να προσφέρει εποικοδομητικότερα εκπαιδευτικά αποτελέσματα έχοντας βεβαίως πάντοτε ως απαραίτητη προϋπόθεση τη συμβολή των ευρύτερων κοινωνικοπολιτικών και εκπαιδευτικών φορέων, δηλαδή το κοινωνικοπολιτικό και εκπαιδευτικό σύστημα.

Σημειώσεις

(1) Συχνά, τόσο στο χώρο της ξενόγλωσσας όσο και της ελληνόγλωσσας βιβλιογραφίας, η έννοια της «Διαπολιτισμικής Νοημοσύνης» (Intercultural Intelligence) συμπίπτει με τις έννοιες της «Διαπολιτισμικής Ικανότητας» (Intercultural Competence) και «Διαπολιτισμικής Ευαισθησίας» (Intercultural Sensitivity). Οι επιστημονικές προσεγγίσεις ποικίλουν αναλόγως την υπό εξέταση διάσταση: γνωστική, συναισθηματική, στάσεις, δεξιότητες ή συμπεριφορά του ατόμου. Έτσι, με έναν ευρύτερο ορισμό, η «Διαπολιτισμικής Ικανότητα» «περιλαμβάνει την ικανότητα του ατόμου να συμπεριφέρεται κατάλληλα σε πολυπολιτισμικές καταστάσεις, τη συναισθηματική και γνωστική επιδεξιότητα να δημιουργεί και να διατηρεί διαπολιτισμικές σχέσεις και να διαμορφώνει την αντίληψη της ταυτότητάς του μέσα από την επαφή και αλληλεπίδραση του με άλλες κουλτούρες (Jensen, 1995: 267). Η «Διαπολιτισμική Ευαισθησία» αντιπροσωπεύει τη συναισθηματική όψη της διαπολιτισμικής ικανότητας και ορίζεται ως «η επιθυμία και το κίνητρο για την κατανόηση, εκτίμηση και αποδοχή της ετερότητας». (Chen & Starosta, 2000: 7).

(2) Ενδεικτικά: «“Νοημοσύνη είναι η ικανότητα του ατόμου να αντιμετωπίζει καινούριες καταστάσεις, να λύνει με επιτυχία καινούρια προβλήματα” (Claparede). “Νοημοσύνη είναι η γενική ικανότητα του ατόμου να προσαρμόζει τη σκέψη του σε νέες απαιτήσεις. Είναι η γενική προσαρμοστική ικανότητα σε νέες καταστάσεις και απαιτήσεις της ζωής” (Stern). “Νοημοσύνη είναι η ικανότητα αφαιρετικής σκέψης και λύσης προβλημάτων” (Jensen). “Η Νοημοσύνη δεν μπορεί να μελετηθεί και να κατανοηθεί έξω από ένα συγκεκριμένο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο. Είναι μια ικανότητα που βο-

ηθάει το υποκείμενο να αποχτάει δεξιότητες και τεχνικές άντλησης και επεξεργασίας πληροφοριών» (Sternberg)» (Καψάλης, 2000: 80-82).

(3) Οι ενδεικτικές αυτές έρευνες και μελέτες περίπτωσης έχουν γίνει σε Πανεπιστήμια των Η.Π.Α. [Ann Smith: Liberty University-Βιτζίνια, Goh: Μινεσότα] του Καναδά [McRae: Thompson Rivers University] της Ισπανίας [Rammis & Krastina: Πανεπιστήμιο Βαρκελώνης και Ινστιτούτο Κοινωνικών Επιστημών της Βαλτικής-μελέτη περίπτωσης] καθώς και μέσω του International Leadership and Management Program, ένα πρόγραμμα στο οποίο συνεργάζονται τρεις Οργανισμοί, the European Council of International Schools, Fieldwork Education and the National Association of Head Teachers [Luke]. Οι έρευνες αυτές προβάλλουν τη σημασία της αναγνώρισης και αξιοποίησης της πολιτισμικής νοημοσύνης όλων των μαθητών ώστε να επιτευχθεί η σύζευξη της ενδοσχολικής με την εξωσχολική ζωή και να υπάρξουν αποδοτικότερα εκπαιδευτικά αποτελέσματα.

Βιβλιογραφία

- Ann Smith, T. (2012). *A study of ethnic minority college student: a relationship among the big five personality traits, cultural intelligence and psychological well-being*. A Dissertation Presented in Partial Fulfillment Of the Requirements for the Degree Doctor of Education, Liberty University, Lynchburg, VA, 29-03-12.
- Ang, S., Van Dyne, I., Koh, C., Yee Ng, K., Templer, K. J., Tay C. & Chandrasekar, N. A. (2007). Cultural Intelligence: Its Measurement and Effects on Cultural Judgment and Decision Making, Cultural Adaptation and Task Performance. *Management and Organization Review*, 3, (3), 335-371.
- Ang, S. & Van Dyne, L. (2008). *Handbook on cultural intelligence: Theory, measurement and applications*. Armonk, NY: M.E. Sharpe.
- Ang, S., Van Dyne, L., & Tan, M.L. (2011). Cultural intelligence. In R. J. Sternberg & S. B. Kaufman (Eds). *Cambridge Handbook on Intelligence*. New York: Cambridge Press, 582-602.
- Berry, J.W. (1974). Radical cultural relativism and the concept of intelligence. In J. W. Berry and P. R. Dasen, (Eds), *Culture and cognition: Readings in cross-cultural psychology*, 225–229.
- London: Methuen.Chen, G. M., & Starosta, W. J. (2000). The development and validation of the intercultural sensitivity scale. In *Human Communication* (3), 1-15.
- Intecultural Group, Retrieved 20-07-2012 from: <http://www.interculturalgroup.com/intercultural-intelligence/>
- Earley, P. C. & Ang, S. (2003), *Cultural Intelligence: Individual Interactions Across Cultures*. Palo Alto, Calif. Stanford University Press.

- Fagan, F. J. & Holland, R. C. (2007). Racial equality in intelligence: Predictions from a theory of intelligence as processing. *Intelligence* (35), 319-334.
- Gardner, H. (2000). *Intelligence Reframed: Multiple Intelligences for the 21st Century*. New York: Basic.
- Goh, M. (2011). Teaching with cultural intelligence: developing students to be multiculturally educated and globally engaged, Character and Citizenship Education Conference, 08-11-2011. Retrieved 20-07-2012 from <http://www.cce2011.nie.edu.sg/files/MichaelGoh.pdf>
- Jensen, A. A. (1995). Defining Intercultural Competence for the Adult Learner. In Jensen, A. A., Jæger, K., & Lorentsen, A. (Eds), *Intercultural Competence. A New Challenge for Language Teachers and Trainers in Europe*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Jensen, A.A.. (2003). Do age-group differences on mental tests imitate racial differences, *Intelligence* (31), 107-121.
- Κακαβούλης, Α. (1997). *Συναισθηματική ανάπτυξη και αγωγή*. Αθήνα: Κακαβούλης.
- Kaufman, S. A. (2000). Intelligence tests and school psychology: predicting in the future by studying the past. *Psychology in schools*, (37) (1), 7-16.
- Καψάλης, Αχ. (2000). *Παιδαγωγική ψυχολογία*. Αθήνα: Κυριακίδης.
- Luke, R. (2010). Looking beneath the tip of the iceberg: cultural intelligence in international education. *International Schools Journal vol XXX*, (1), 38-45.
- Μαρκάκη, Α. (2010). *Τριαρχική νοημοσύνη και διαπολιτισμικότητα*. Διπλωματική εργασία. Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
- McRae, N. (2011). Cultural Intelligence: Developing students who can act local and think global. A becce speaker series event, Thompson Rivers University, Kamloops.
- Nagari, P., Retrieved 20-07-2012 from <http://www.paolonagari.com/>
- Rammis, M., & Krastina, L. (2010). Cultural intelligence in the School. *Revista de Psicodidactica* (15), 239-252.
- Sternberg, R.J. (2004). Culture and intelligence. *American Psychologist* (59), 325-338.
- Van de Vijver, F. J. R. (2004). Intelligence and culture. In *Encyclopedia of applied psychology* (2), 299-306.
- Van Dyne, L., Ang, S. & Koh, C. (2008). Development and validation of the CQS - Cultural Intelligence Scale. *Handbook of Cultural Intelligence: Theory, Measurement and Applications*. United States: M.E. Sharpe. Real Estate
- The Cultural Intelligence Center, Retrieved 18-07-2012, from <http://culturalq.com/index.html>
- The Cultural Mapping Assessment, Retrieved 17-07-2012 from <http://knowledgeworkx.com>

Abstract

The present study endeavours to demonstrate the importance of transferring the attention of research work from the theory of Cultural Intelligence (CQ) to the theory of Intercultural Intelligence (ICI) and this, attributed to the new needs, i.e. the current multicultural circumstances. In the first place, reference is made to the definition, the basic characteristics, and the dimensions of the theory of Cultural Intelligence by introducing the corresponding Cultural Intelligence Scale (CQS) as the latter was created by a number of researchers at Nanyang University, the Center of Creative Leadership, both in Singapore, as well as at a University in the United States. In pursuit, by way of considering the weakness of the theory of Cultural Intelligence to meet conditions relative to cultural multiformity, the theory of Intercultural Intelligence is presented as a person's ability to coordinate with others in different cultural environments. The study ends with reference to two research Programmes, which in practice apply the principles of the theory of Intercultural Intelligence.

Σπύρος Αραβανής

Διδάκτωρ Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης
Πανεπιστημίου Αθηνών
spyrosaravanis@hotmail.com